

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Збірник тез доповідей
XIII Міжнародної науково-
практичної інтернет-
конференції

*До 50 – річчя Тернопільського національного
економічного університету*

РОЗВИТОК УКРАЇНИ
В ХХІ СТОЛІТТІ:
ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ,
ЕКОЛОГІЧНІ, ГУМАНІТАРНІ ТА
ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ
Секція 4- 8

Тернопіль, 15 листопада 2012 року

Секція 7

Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи

Аверочкіна Тетяна

Національний університет «Одеська юридична академія», м. Одеса

ГЕНЕЗА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА МИРНОГО ПРОХОДУ ТЕРИТОРІАЛЬНИМ МОРЕМ ІНОЗЕМНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОРАБЛІВ

В зарубіжній літературі середини минулого століття доводилося, що військові судна мають таке саме право мирного проходу в територіальному морі, як й торговельні. Хайд заявляє, що «хоча військові кораблі й не слугують потребам торгівлі, вони тим не менш в нормальних умовах також користуються правом проходу через територіальні води» [1, с. 253]. Оппенгейм, визнаючи, що «право вільного проходу через територіальні води не є загальновизнаним», все ж доходить висновку про те, що «жодна держава фактично не перешкоджає проходу в мирний час іноземних військових кораблів та інших державних суден через територіальні води. Тому можна з повною підставою констатувати наявність звичаю, відповідно до якого проходу військових кораблів через берегові води не повинного чинитися в мирний час жодних перешкод...» [2, с. 67 - 68]. У радянській літературі того часу з цього приводу було вироблено протилежну точку зору, що визнала розглядуване право кожної держави [3].

Загальновизнаного принципу проходу іноземних військових кораблів на сьогодні не склалися та держави притримуються або дозвільного, або повідомного порядку. Прохід військових кораблів через іноземне територіальне море в певних випадках може представляти загрозу безпеці прибережної держави. Тому при підписанні Конвенції про територіальне море та прилеглу зону 1958 р. [4], СРСР зробив застереження до ст. 23 і заявив про те, що «прибережна держава має право встановлювати дозвільний порядок проходу іноземних військових через її територіальні води». Держави, що вимагають попереднього повідомлення, як правило, встановлюють перелік тих даних, які повинні бути повідомлені. Обмежується кількість суден, які можуть прибути, а також строк їх перебування.

У 1929 р. на засіданні арбітражного суду, на якому розглядалася справа про рибальські промисли біля північноатлантичного узбережжя, представник США Е. Рут зазначив: «Військові кораблі не можуть без зго-

ди відповідної держави проходити через цю зону, оскільки вони представляють для неї загрозу. Торговельні судна можуть проходити, оскільки вони не представляють загрози» [1, с. 253]. В національних законах та інших актах багатьох країн також неодноразово підтверджувалося право прибережної держави забороняти прохід іноземних військових кораблів через територіальне море. Такий порядок, наприклад, запроваджений в Турції, Норвегії, Данії та ін. [5, с. 28].

Крім національних актів, з цього питання наявні також документи й міжнародно- правового характеру. Інститут міжнародного права на Паризькій сесії у 1894 р. в своєму рішенні зазначив, що «всі судна без обмежень користуються правом мирного проходу через територіальні води», але під дію цього правила не потрапляють «військові кораблі та кораблі, що до них прирівнюються» [6, с. 91]. У 1928 р. на Стокгольмській сесії Інститут вирішив, що «вільний прохід військових кораблів може бути підпорядкований спеціальним правилам, що вироблені прибережною державою» [6, с. 91]. В той самий час у ст. 12 Меморандума про правовий статус територіальних вод, що розглядався на Гаазькій конференції 1930 р., говорилося: «Як загальне правило, прибережна держава не буде заважати проходу своїми територіальними водами іноземних військових кораблів та не буде вимагати отримання попереднього дозволу або повідомлення» [1, с. 254 - 255]. Під час дискусії в Комісії міжнародного права представники деяких країн наполягали на тому, щоб прохід військових кораблів допускався без попереднього дозволу або повідомлення, зокрема Англія, посилаючись на Гаазьку конференцію 1930 р., запропонувала на восьмій сесії комісії наступний проект (п. 1 ст. 24): «Підкоряючись положенню цих правил, прибережна держава не може зазвичай ані заборонити мирний прохід військових кораблів через територіальне море, ані вимагати повідомлення або отримання дозволу» [7, р. 23]. Більшість держав заперечувала проти останньої пропозиції. Датський уряд, наприклад, вважав, що є необхідним з підстав безпеки направляти «відповідне повідомлення через дипломатичні канали». Уряд Бельгії вважав, що для проходу іноземних військових кораблів через територіальне море є необхідною згода прибережної держави. Комісією було прийнято рішення: «Прибережній державі належить право ставити прохід військових кораблів через територіальне море під умову попереднього дозволу або повідомлення. Як загальне правило, вона дозволяє мирний прохід за умови дотримання постанов статей 17 та 18». Проте на конференції 1958 року ця норма не була підтримана. Таким чином, практика, що склалася протягом тривалого часу, свідчить про те, що якщо прибережна держава не передбачила іншого в одному із своїх законодавчих актів, то іноземні військові кораблі не мають права проходу через її територіальне море. Загальновизнаної норми, що дозволяє безперешкодний прохід військових кораблів, на сьогодні не виробле-

но. Це підтверджується й нормами міжнародних угод, й національними законодавствами держав. Інше положення порушувало б суверенітет прибережних держав [8, с. 72].

Конвенція ООН з морського права 1982 року [9], зокрема ст. 30, значає, якщо будь-який військовий корабель не дотримується законів і правил прибережної держави, що стосуються проходу через територіальне море, та ігнорує будь-яку звернену до нього вимогу про їх дотримання, прибережна держава може вимагати від нього негайно залишити територіальне море.

Таким чином, на сьогодні склалася практика повідомного характеру відвідання військовими кораблями територіальних морів іноземних держав та можливість цих держав у разі недодержання такими відвідувачами необхідних правил проходу зажадати від них залишення меж територіального моря, що цілком відповідає вимогам безпеки та недоторканості державних кордонів морських держав.

Література

1. Международное право, его понимание и применение Соединенными Штатами Америки. Перевод с английского. Т. 2 / Хайд Ч.Ч.; Под ред.: Дранов Б.А. – М.: Инстр. лит., 1951. – 532 с.
2. Международное право: Мир. Т. 1: Полут. 2 / Оппенгейм Л.; Под ред.: Крылов С.Б. – М.: Инстр. лит., 1949. – 547 с.
3. Николаев А.Н. Проблема территориальных вод в международном праве / Николаев А.Н.; Под ред.: Голунский С.А. – М.: Госюриздат, 1954. – С. 46 – 51; Морское право / Виноградов П.П., Кейлин А.Д. и др. – М.: Водный транспорт, 1939. – С. 44; Кейлин А.Д. Советское морское право. Учебное пособие / Кейлин А.Д. – М.: Водтрансиздат, 1954. – С. 64 – 65.
4. Конвенция о территориальном море и прилежащей зоне 1958 года // Додин Е.В., Кузнецов С.А. Женевские конвенции по морскому праву // Библиотека журнала «Торговое мореплавание». – 1998. – № 5/П. – С. 10 – 14.
5. Колодкин А.Л. Правовой режим территориальных вод и открытого моря / Колодкин А.Л. – М.: Мор. транспорт, 1961. – 174 с.
6. Коломбос Международное морское право. Перевод с английского / Коломбос, Хиггинс; Под ред.: Крылов С.Б. – М.: Инстр. лит., 1953. – 714 с.
7. Report on Questions Relating to the Regime of the High Seas and the Territorial Sea by Mr. J.P.A. François, Special Rapporteur. Add. 2 (A/CN. 4/97) / Yearbook of the International Law Commission. – 1956. – Vol. II. – P. 22 – 31.
8. Океан, техника, право / Бараболя П.Д., Волков А.А., Калинин Г.Ф., Колодкин А.Л., и др. – М.: Юрид. лит., 1972. – 230 с.
9. Конвенция Организации Объединённых Наций по морскому праву от 10 декабря 1982 года / Конституция для океанов (UNCLOS 82): Учеб.- метод. пособие / Сост. Е.В. Додин, С.А. Кузнецов / Под ред. С.В. Кивалова // Библиотека журнала «Торговое мореплавание». – 1998. – № 3/П. – 250 с.